

جغرافیا و روابط انسانی، پاییز ۱۴۰۲، دوره ۶، شماره ۲، صص ۳۱۴-۲۹۸

کارآفرینی روستایی در محمودآباد خدابنده (زنجان): چشم اندازها و چالش ها

ابوالقاسم تقی زاد فانید*^۱، حسین رضا شهبازی^۲

۱- استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشکده برنامه ریزی و علوم طبیعی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

dr.fanid.2012@gmail.com

۲- دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشکده برنامه ریزی و علوم طبیعی دانشگاه تبریز،

تبریز، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۰۶

چکیده

کارآفرینی فرآیند ایجاد، معرفی و راه اندازی یک استارت‌آپ، مانند یک محصول، سیستم یا کسب و کار است. کارآفرینی در سطح روستا که می‌تواند در زمینه‌های مختلف مانند تجارت، صنعت، کشاورزی رخ دهد و به عنوان یک عامل قوی برای توسعه اقتصادی عمل می‌کند، تعریف می‌شود. کارآفرینی به عنوان وسیله‌ای برای بهبود کیفیت زندگی برای افراد، خانواده‌ها و جوامع و حفظ اقتصاد و محیط زیست سالم است. با در نظر گرفتن اهمیت نقش کارآفرینی در روستاها، پژوهش حاضر سعی دارد بر مطالعه چشم اندازها و چالش‌های پیش روی کارآفرینی روستایی در محمودآباد تمرکز کند. برای دستیابی به نتیجه از روش‌شناسی توصیفی-تحلیلی و منابع کتابخانه‌ای و اسنادی مورد استفاده قرار گرفت و یک مرور ادبیاتی گسترده در موضوعات و زمینه‌های مربوطه انجام شد. نتایج نشان داد که کارآفرینی در توسعه روستایی نقش بسیار موثری به مانند بالا رفتن سطح رفاه، کاهش فقر، توسعه اشتغالزایی و... دارد و این روستا پتانسیل و قابلیت‌های کارآفرینی دارد اما میزان توسعه کارآفرینی در آن پایین است. چالش‌هایی به مانند روند دریافت اعتبارات از بانک‌ها، کمبود منابع مالی، زیرساخت ارتباطات و حمل و نقل، مشکلات اقتصادی و بازاریابی، چالش‌های تکنولوژیکی، سطح پایین آموزش مورد شناسایی قرار گرفته و در پایان نیز پیشنهاداتی به منظور رفع چالش‌ها ارائه شده است.

کلمات کلیدی: توسعه، کارآفرینی، کارآفرینی روستایی، محمودآباد خدابنده (زنجان).

مقدمه

امروزه جوامع روستایی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی با چالش‌ها و مشکلات متعددی دست و پنجه نرم می‌کنند. بررسی‌ها نشان می‌دهد آموزش و ترویج کارآفرینی به مثابه یکی از عوامل اصلی نوآوری، بهره‌وری، ایجاد شغل و توسعه اقتصادی و اجتماعی راهبردی برای توانمندسازی افراد جامعه به ویژه جوانان در مقابل معضلاتی مانند بیکاری، مهاجرت، مصرف مواد مخدر، ایدز، بزهکاری و... است (Kasim et al., 2013: 323). همچنین کارآفرینی با تنوع بخشی به تولید محصولات و افزایش سطح اشتغال و کسب و کار در سطح جامعه، نابرابری و شکاف اقتصادی و اجتماعی را در جوامع کاهش می‌دهد و عاملی تسهیلگر در رسیدن به توسعه پایدار است. توسعه کارآفرینی با افزایش رقابت پذیری و تحریک نوآوری‌ها نیز به اشتغال زایی، افزایش تولیدات و ارزش افزوده محصولات روستاییان و در نهایت توسعه روستایی خواهد انجامید (جمینی و جمشیدی؛ ۱۴۰۰: ۷۴).

یکی از مهمترین پیامدهای سیاست‌های ناکارآمد توسعه روستایی، کاهش سهم جمعیت روستائینی از کل جمعیت ایران است؛ به این صورت که جمعیت روستائینی در طول ۳۱ سال گذشته از ۶۸/۶ در سال ۱۳۳۵ به ۲۵/۹ درصد ۱۳۹۵ کاهش یافته است (مرکز آمار ایران؛ ۱۳۹۵). در نتیجه اثرگذاری عوامل منفی رکود اقتصادی، روستاییان بی‌انگیزه، میزان بیکاری زیاد، درآمد کم و مهاجرت از نمادهای اصلی جوامع روستایی است؛ بنابراین با توجه به چالش‌های متعدد جامعه روستایی و مزایایی که کارآفرینی برای جوامع به همراه دارد، ترویج و توسعه کارآفرینی راهکار مناسبی برای بهبود وضعیت بیکاری، فقر، مهاجرت، کمبود درآمد و به طور کلی وضع اقتصادی و اجتماعی روستاییان است.

تجارب کشورهای توسعه یافته نشان می‌دهد که کارآفرینان با ارایه روش‌ها و نوآوری‌ها و همچنین خلاقیت خود توانسته‌اند حرکت عظیمی به طور کمی و کیفی در شتاب اقتصادی آنها ایجاد کنند، زیرا این گروه با شناسایی و ایجاد فرصت‌ها که بیانگر موقعیتی مطلوب در آینده و قابل دسترس است و یا فرصت به عنوان نیاز بازار که به طور کامل تعریف نشده و یا منابع و ظرفیت‌هایی که در ایجاد اشتغال به طور کامل مورد شناسایی قرار نگرفته است، می‌باشد. فرآیند کارآفرینی، شامل تشخیص بازار، ارزیابی فرصت‌ها، تصمیم‌گیری برای بهره‌برداری از فرصت‌ها، تلاش برای ترکیب منابع به منظور ایجاد ترکیبات جدید و توسعه راهبردی برای کسب و کار جدید می‌باشد

که بر عوامل سطح فردی، نهادی تأثیر می‌گذارد. به عبارت دیگر در این فرآیند در ابتدا شناخت فرصت‌ها اهمیت اساسی دارد (یگانه و همکاران؛ ۱۳۹۵: ۱۹۵).

بررسی‌های صورت گرفته در روستای محمودآباد حاکی از آن است که این روستا دارای قابلیت‌هایی جهت توسعه کارآفرینی نظیر فرآوری محصولات دامی و پشم، فرآوری محصولات کشاورزی به مانند سیب زمین - گوجه فرنگی، پرورش زنبور عسل، صنایع دستی و گردشگری با تأکید بر سد خاکی و اماکن متبرکه می‌باشد، اما موانعی در این بین وجود دارد که شناسایی در جهت رفع آن‌ها می‌تواند باعث رشد و توسعه اقتصادی، کاهش مهاجرت نیروی فعال و کارآمد روستاییان به شهر و ترک مشاغل کاذب و تخریب‌کننده محیط زیست شود. با توجه به دیدگاه فوق، هدف این مقاله کشف موانع توسعه کارآفرینی در محمودآباد و ارائه چشم‌انداز و پیشنهاداتی برای اقدامات اصلاحی است.

واژه کارآفرینی، دیر زمانی پیش از آنکه مفهوم کلی کارآفرینی به زبان امروزه پدید آید، در زبان فرانسه ابداع شده است. کارآفرینی و کارآفرینان اولین بار مورد توجه اقتصاددانان قرار گرفت و تمامی مکاتب اقتصادی از قرن ۱۶ میلادی تاکنون به نحوی کارآفرینی را در نظریه‌های اقتصادی خود تشریح نموده‌اند. در کشورهای غربی واژه کارآفرینی از سال ۱۹۰۷ مطرح شد و در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ این واژه در مطبوعات اجتماعی رونق بیشتری یافت و در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ کاربرد جهانی یافت. در قرن بیستم این مفهوم برای تولید ثروت و یا خدمات بکار رفت و از ابتدای قرن حاضر مفهوم نوآوری و ابتکار نیز به تعریف کارآفرینی افزوده شد (ارمغان؛ ۱۳۹۶: ۱۷۶).

کارآفرینی فرآیند ایجاد، معرفی و راه‌اندازی یک استارت‌آپ، مانند یک محصول، سیستم یا کسب و کار است که اغلب در ابتدا یک کسب و کار کوچک است (پودرالاسلام؛ ۲۰۲۰: ۲). کارآفرینان روستایی برای موفقیت کلی اقتصادی کشور حیاتی هستند. توسعه صنعت روستایی خود اشتغالی را تشویق می‌کند، پراکندگی عملیات اقتصادی و صنعتی را افزایش می‌دهد و استفاده از مواد خام و نیروی کار در دسترس محلی را به حداکثر می‌رساند.

در سال‌های اخیر کارآفرینی روستایی به عنوان یک ابزار مفهومی پدید آمده است. بنگاه اقتصادی روستایی، کارآفرینی که در سطح روستا سرچشمه می‌گیرد و می‌تواند زمینه‌های تلاشی مانند بازرگانی، بازرگانی و کشاورزی را ایجاد کند و به عنوان یک محرک قوی رشد عمل کند، تعریف کرده است (Sampath Kumar and . 2020: 968).

کارآفرینی را می توان فرآیند پویا نامید که شامل آرمان، تحول، دگرگونی و خلاقیت می شود. این فرآیند به کاربرد و استفاده ی نیرو و انگیزه ی افراد در جهت خلق و اجرای ایده های نو و همچنین راه حل های کاربردی احتیاج دارد. اجزای اصلی این فرآیند شامل موارد زیر است:

- میل به خطرپذیری حساب شده براساس زمان.
- ارزش خالص یا فرصت شغلی.
- توانایی تشکیل یک تیم در ارتباط با انجام یک کار پرخطر.
- داشتن مهارت اساسی در پی ریزی و طراحی طرح منسجم و پایدار شغلی (ملاشاهی و تبریزی دخت؛ ۱۳۹۳: ۳۰).

در عصر حاضر، که عصر دانایی و خلاقیت و عصر تلفیق اندیشه ها و ابتکارات است، توجه به کارآفرینی در توسعه پایدار و پیشرفت کشورها بسیار اهمیت دارد. کارآفرینی از منابع مهم و پایان ناپذیر جوامع بشری است، منبعی که به توان و خلاقیت انسان ها بر می گردد. اقتصاددانان این امر را مهمترین عامل توسعه ی اقتصادی روستاها دانسته و سیاستمداران آن را یک راهبرد کلیدی برای جلوگیری از اغتشاشات و ناآرامی ها در روستاها می دانند. همچنین کشاورزان و روستاییان آن را ابزاری برای بهبود درآمد خویش و زنان آن را امکانی برای اشتغال در مجاورت محل سکونت خود که می تواند خودکفایی، استقلال و کاستن از نیازهای اجتماعی آنان را در پی داشته باشد، می دانند (لوخانن؛ ۲۰۰۳: ۳۷۲).

رکن الدین افتخاری و سجاسی قیداری مهمترین ویژگی ها و صفات شخص کارآفرین را نتیجه گرا بودن، نیاز به کامیابی، ایستادگی، پشتکار، اراده، سخت کوشی، شوق، انرژی زیاد، پیش قدمی، مردم داری، انتقادپذیری، نوآوری، خلاقیت، ابتکار، انعطاف پذیری، خطرپذیری حساب شده، منفعت شناسی و خوداشتغالی می داند (افتخاری و سجاسی قیداری؛ ۱۳۸۹: ۲۲-۲۴).

روستاها یکی از مهمترین پایگاه های تولید مواد حیاتی و رفع نیازهای اساسی هر جامعه هستند و حدود ۹۶ درصد تولیدات کشاورزی در روستاها تولید می گردد (برنامه راهبردی توسعه روستایی، ۱۳۹۲). در واقع کارآفرینی فرآیندی است که در آن کارآفرین، فعالیت اقتصادی کوچک و جدیدی را با سرمایه خود شروع می کند. (Drucker,)

1985,45) که شامل تحلیل فرصت‌ها، آغاز و رشد یک سرمایه‌گذاری مخاطره‌آمیز، تأمین مالی و احتمالاً کسب موفقیت و سودآوری حاصل از آن می‌باشد.

اگر روستاها را محورهای استراتژیک کشاورزی و تولیدات و فرآورده‌های غذایی جامعه بدانیم که نیاز به آن رو به افزایش گذاشته است به نقش بی‌نظیر آن در پیشرفت و رشد و شکوفایی پی خواهیم برد و درک خواهیم کرد که نادیده گرفتن سهم روستا و روستانشینان هزینه‌ها و تبعات ناگواری را در پی خواهد نهاد، همانند آن چیزی که امروزه تحت عنوان معضلات اجتماعی-اقتصادی یاد شده و باعث بی‌نظمی‌ها و اضطراب‌های اجتماعی در اشکال مختلف بویژه نامنی‌ها، ناهنجاری‌های رفتاری، کج‌خلقی‌های اجتماعی و بداخلاقی‌ها و نیز بروز پدیده‌های شومی همچون رشد بی‌رویه مهاجرت، افزایش میزان حاشیه‌نشینی در اطراف کلانشهرها و بسیاری مشکلات دیگر می‌باشد (ناظم تقوی، صفری، ۱۳۸۹: ۴).

کارآفرینی روستایی راهبردی برای توسعه اقتصادی-اجتماعی روستاها در بسیاری از کشورها محسوب می‌شود. وجود حمایت‌های مستمر از کارآفرینان روستایی، توسعه بسترهای مناسب در مناطق روستایی، تشویق کارآفرینان روستایی و ... می‌تواند راهکار عملی و مناسب برای اهداف توسعه روستایی و ایجاد اشتغال مفید، افزایش درآمد و مشارکت و اتکا به نفس روستائیان باشد. وجود معضلات اجتماعی و اقتصادی فراوان در سطح جامعه روستایی که عمدتاً از نبود زمینه‌های تازه جهت اشتغال و فعالیت نشأت می‌گیرد، دست‌اندرکاران و مدیران جامعه روستایی را متوجه اشتغالی و کارآفرینی کرده است (petrin, 1994,5).

کارآفرینی می‌تواند با ایجاد جو رقابتی در بین روستائیان، عامل ترغیب و تشویق سرمایه‌گذاری در روستاها شود و از این رهگذر باعث اشتغالی و تشویق به کسب و کارهای جدید در مناطق روستایی گردد و کیفیت زندگی روستائیان را بهبود بخشد. ضمن این که کارآفرینی می‌تواند منجر به توزیع مناسب درآمد و ایجاد تعادل منطقه‌ای گردد و در نهایت توسعه اقتصادی، اجتماعی و رفاه در روستاها را به همراه داشته باشد که یکی از نتایج آن کاهش پدیده مهاجرت به شهرها است (انصاری، ۱۳۹۸: ۱۱۳).

توسعه از جمله مفاهیمی است که با زندگی افراد رابطه تنگاتنگی دارد و ناظر بر بالا بردن سطح زندگی از طریق ایجاد شرایط مطلوب و بهینه می‌باشد (خانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳۷) حال از آنجایی که بخش عظیمی از جمعیت در مناطق روستایی می‌باشند، توسعه روستایی بخش اجتناب‌ناپذیر توسعه ملی است (خانی، ۱۳۸۵: ۱۷۲).

(. توسعه روستایی از دیرباز به عنوان یک واژه هنجاری، دارای سختی هایی در ارزیابی و اندازه گیری و تشخیص بوده است و به تبع آن، سیستم اقتصادی و اجتماعی و کالبدی روستایی نیز با گذشت زمان متنوع تر و پیچیده تر شده است. توسعه یعنی گذر از وضع موجود به وضع مطلوب را گویند که در آن چند مفهوم تغییر - تحول - پیشرفت - انطباق - بازآفرینی نهفته است (آقایاری هیر؛ ۱۴۰۱).

مقصود مطلوب توسعه، بهبود کیفیت زندگی همه است؛ بنابراین کوشش برای دستیابی به توسعه باید به شکلی باشد که منافع اکثریت مردم را در بر گیرد، در صورتی که بخش محدودی از جامعه از فرایند توسعه که خود یک فرایند تغییر مطلوب است بهره مند شوند نمی توان آن را توسعه نامید. توسعه روستایی فرایندی چند بعدی است که با بهره گیری از ساز و کارهایی چون برنامه ریزی، سازماندهی، تقویت خودتکایی فردی و جمعی و ایجاد دگرگونی مناسب در ساختارهای ذهنی و اجتماعی روستائیان تلاش می نماید که در آنها قدرت، توان، اختیار بهره گیری از قابلیت ها و منابع در اختیارشان تقویت نماید تا به واسطه بتواند وضعیت موجودشان را به مناسب و مطلوب تر تغییر دهند (شهبازی و صلاحی اصفهانی؛ ۱۴۰۱: ۸۷). خط مشی توسعه روستایی را می توان بهبود زندگی اجتماعی و اقتصادی روستائیان دانست که نیازمند مدیریتی کارآمد است.

وثوقی و ایمانی (۲۰۱۰) به نقل از اوفارل توسعه روستایی را فرایند همه جانبه و پایداری می دانند که در چارچوب آن، توانایی های اجتماعات روستایی به منظور رفع نیازهای مادی، معنوی و کنترل مؤثر بر نیروهای شکل دهنده نظام سکونت محلی (اکولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی، و نهادی) رشد و تعالی می یابد. از دهه ۱۹۷۰ که توسعه روستایی به عنوان یک مفهوم مطرح شد، بیشتر به معنای ارتقای استاندارد زندگی مردم روستا و پیش شرط کاهش فقر روستایی مدنظر قرار گرفته شده است. اما به طور کلی یک تعریف قابل قبول از این مفهوم که مورد پذیرش همگان باشد، وجود ندارد. ورتمن بیان می کند که توسعه روستایی معادل صنعتی سازی روستایی است.

جدول ۱. تحقیقات و مطالعه مرتبط با موضوع مورد مطالعه (داخلی)

ردیف	محقق / محققین	سال	نام اثر و نتایج پژوهش
۱	جولایی و همکاران	۱۴۰۱	در تحقیقی با عنوان تبیین سازه های مؤثر و چالش های توسعه کارآفرینی روستایی (مطالعه موردی: روستای ظفرآباد، دهستان نورآباد، استان لرستان) نتایج پژوهش نشان داد این روستا پتانسیل و قابلیت های کارآفرینی دارد اما میزان توسعه کارآفرینی در آن پایین است، از بین موانع موجود عوامل فردی بیشترین تأثیر را در توسعه کارآفرینی روستایی در محدوده مورد مطالعه دارند.
۲	پناهی و همکاران	۱۴۰۰	در مقاله ای با عنوان تحلیل و شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در صنعت نفت، نتایج بدست آمده نشان می دهد که ورود کارآفرینان به صنعت نفت می تواند ناکارآمدی کنونی را نجات داده و مشکلات تجهیزات نفت و فروش آن را مرتفع سازد.
۳	جمینی و جمشیدی	۱۴۰۰	در تحقیقی با عنوان مدل سازی عوامل مؤثر بر توسعه شاخص های کارآفرینی در مناطق روستایی ایران نمونه پژوهش: منطقه اورامانات، استان کرمانشاه، نتایج پژوهش نشان می دهد بهره مندی روستاییان از شاخص های کارآفرینی با میانگین ۲/۴۵۳ در سطح پایینی قرار دارد.
۴	پورمند و همکاران	۱۴۰۰	در مقاله ای با عنوان طراحی الگوی کارآفرینی سالمندی با رویکرد ساختاری تفسیری به این نتیجه دست یافته اند که بازتاب کارآفرینی سالمندی به عنوان فرایند بهره گیری از فرصت با ترکیب منابع توسط عوامل انسانی در راستای خلق ارزش های جدید است.
۵	ترابی و همکاران	۱۳۹۹	در مقاله ای با عنوان تأثیر اکوسیستم کارآفرینی بر فعالیت کارآفرینانه؛ تحلیلی بر مبنای داده های GEM به این نتیجه دست یافته اند که در یک اکوسیستم کارآفرینانه با ویژگی موانع ورود به بازار کم، سیاست های حمایتی دولت ها برای کارآفرینان، تحصیلات پایه ای و دانشگاهی در زمینه کارآفرینی، زیرساخت های بازرگانی و قانونی توسعه یافته، وجود فرهنگ هنجاری حمایت کننده کارآفرینی و محیط کسب و کار مناسب، فعالیت های کارآفرینانه افزایش می یابد.
۶	انصاری	۱۳۹۸	در مقاله ای با عنوان بررسی و اهمیت نقش توسعه و کارآفرینی در بهبود مناطق روستایی به این نتیجه دست یافته است که کارآفرینی در توسعه روستایی نقش موثری داشته سبب بالا رفتن سطح رفاه، کاهش فقر، توسعه اشتغال زایی و... داشته است.
۷	سامیان و موحدی	۱۳۹۷	در تحقیقی با عنوان موانع و راهکارهای اشتغال در کسب و کارهای کوچک روستایی در روستاهای استان همدان به این نتیجه دست یافته اند که تحلیل عاملی حاصل از راهکارهای ایجاد کسب و کارهای کوچک روستایی نشان داد که سه عامل زیربنایی و اجرایی، سیاستگذاری و قانونی و عامل فنی و فردی مجموعاً ۶۷ / ۶۰ درصد واریانس مربوط به راهکارهای مؤثر در ایجاد کسب و کارهای کوچک روستایی در استان همدان را تبیین می نمایند.
۸	حسینی نیا و فلاحی	۱۳۹۶	در مقاله ای با عنوان عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی یافته های پژوهش، عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در سطح شهرستان منوجان را در قالب این نه مقوله اصلی طبقه بندی کرد: عوامل فردی، فرهنگی اجتماعی، زیرساختی، طبیعی و بوم شناختی، قانونی، آموزشی، نهادی، سیاسی و اقتصادی. افزون بر این، ساز و کار تعاملی ایشان را منطبق بر الگوی ساختارگرای نظریه داده بنیان، ذیل شش مؤلفه نظری منعکس کرد.
۹	عنابستانی و جهانتیغ	۱۳۹۶	در پژوهشی با عنوان بررسی چالش های توسعه کارآفرینی سبز دریاچه ای در منطقه سیستان به این نتیجه دست یافته اند که از بین ابعاد چهارگانه بررسی شده نخستین چالش بعد زیرساختی فنی،

دومین چالش بعد اقتصادی، سومین آموزشی حمایتی و بعد اجتماعی فرهنگی چهارمین چالش است.			
در مقاله ای با عنوان سازه های مؤثر و موانع تحقق توسعه کارآفرینی در مشاغل خانگی بخش کشاورزی در مناطق روستایی شیراز به این نتیجه دست یافته اند که موانع اقتصادی، زیرساختی، ترویجی آموزشی، فنی و مدیریتی و موانع حمایتی، عمده ترین موانع توسعه کارآفرینی سبز در بخش کشاورزی است.	۱۳۹۶	رضایی و همکاران	۱۰
در پژوهشی با عنوان کارآفرینی روستایی در ایران و جهان (موانع و چالش ها) به این نتیجه دست یافته اند که کشورهای غرب در عمل از ما در زمینه کارآفرینی جلوتر هستند و گام های مؤثرتری برای ایجاد و نهادینه کردن فرهنگ کارآفرینی برداشته اند، بنابراین نیاز است باز تعریفی دوباره در زمینه فرهنگ کار و کارآفرینی داشته باشیم.	۱۳۹۶	یاسوری و امامی	۱۱
در مقاله ای با عنوان نقش کارآفرینی در توسعه مناطق روستایی با تأکید بر گردشگری (مورد: دهستان حصار ولیعصر - شهرستان آوج) در نتیجه مطالعه نشان می دهد که گردشگری توانسته است منجر به بهبود کارآفرینی در بین پاسخگویان ساکن در روستاهای نمونه شود و از طرفی دیگر، تفاوت زیادی در بین روستاهای مقصد گردشگران خانه های دوم بدلیل اثربخشی این فعالیت ها در همه روستاها در شاخص های کارآفرینی مشاهده نشده است.	۱۳۹۵	یگانه و همکاران	۱۲
در تحقیقی با عنوان چالش های کارآفرینی روستایی در استان ایلام نتایج نشان داد که موانع اقتصادی، سیاسی، آموزشی، اجتماعی و فرهنگی با ۶۲/۸۲ درصد و فرهنگی با ۱/۸۴ درصد کمترین چالش را داشته است.	۱۳۹۵	سامانی و همکاران	۱۳

جدول ۲. تحقیقات و مطالعه مرتبط با موضوع مورد مطالعه (خارجی)

ردیف	محقق / محققین	سال	نتایج تحقیق
۱	بودرالاسلام	۲۰۲۲	در مطالعه خود با عنوان کارآفرینی روستایی در آسام: چشم اندازها و چالش ها به این نتیجه دست یافته که کارآفرینی به عنوان وسیله ای برای بهبود کیفیت زندگی برای افراد، خانواده ها و جوامع و حفظ اقتصاد و محیط زیست سالم است.
۲	سمپات کومار و لاکشمینارایانا	۲۰۲۲	در مقاله خود با عنوان فرصت ها و چالش های عمده کارآفرینان روستایی در منطقه چیکابالاپور به این نتیجه دست یافته است که اکثر مشاغل روستایی به دلیل نبود امکانات اولیه در مناطق روستایی با چالش های متعددی روبرو هستند.
۳	کلوفست و همکاران	۲۰۲۰	در مقاله خود درباره حمایت از کارآفرینی و کسب و کارهای کوچک در روستاهای کشورهای اتحادیه اروپا نشان دادند حمایت و پشتیبانی مالی و در نظر گرفتن تنوع فعالیت های اقتصادی، اقداماتی مؤثر برای توسعه کارآفرینی هستند.
۴	کراکویاک سیال و همکاران	۲۰۱۷	در مقاله ای با عنوان کارآفرینی در مناطق روستایی کشور لهستان، فراهم کردن دسترسی روستاییان به خدمات ارتباطی، مهم ترین عامل توسعه کارآفرینی است.
۵	فولمر و همکاران	۲۰۱۰	با هدف شناسایی تعیین کننده های کارآفرینی در روستاهای غرب بنگال با استفاده از رویکرد معادلات ساختاری نشان داد سن، تحصیلات، وضعیت تأهل، تعداد فرزندان، تعداد محصولات،

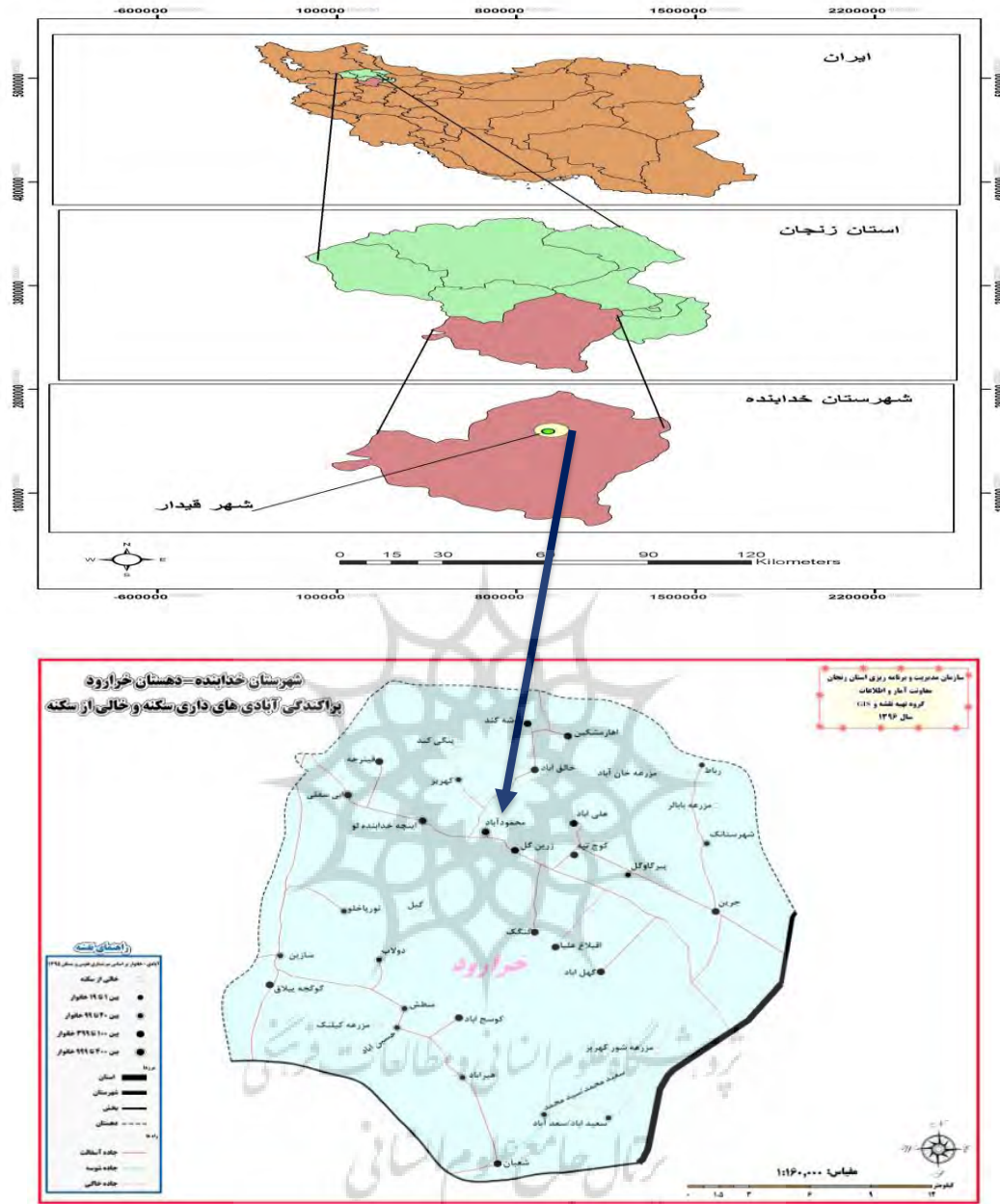
محصولات، پشتیبانی مالی خانواده، نوآوری، ثروت و وضعیت شغلی تعیین کننده مهم توسعه کارآفرینی در محدوده مطالعه شده اند.			
در مقاله ای با عنوان تعهد کارآفرینی به عنوان یک زمینه تحقیق نشان داده اند که کارآفرینی شامل دو فرایند مربوط به کشف فرصت های کارآفرینانه و بهره برداری از آن فرصت ها است. بعضی از فرایندهای اجتماعی ممکن است توانایی شناخت یا بهره برداری از فرصت ها را افزایش دهند.	۲۰۰۲	شین و نکاتارمن	۶

روش شناسی پژوهش

روش پژوهش فوق توصیفی- تحلیلی و از منابع کتابخانه ای و اسنادی استفاده شده است و یک مرور ادبیاتی گسترده در موضوعات و زمینه های مربوطه انجام شد.

معرفی محدوده مورد مطالعه

محمودآباد روستایی از توابع بخش مرکزی شهرستان خدابنده که در جنوب شرقی شهر قیدار (مرکز شهرستان) واقع شده است. محمودآباد مرکز بزرگترین دهستان استان زنجان و بخش مرکزی خدابنده (دهستان خرارود) است که فاصله این روستا تا مرکز شهرستان ۱۶ کیلومتر و تا مرکز استان ۱۰۵ کیلومتر می باشد. این روستا در عرض جغرافیایی ۳۰ درجه و ۰۰ دقیقه و ۴۰ ثانیه و طول جغرافیایی ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه و ۴۶ ثانیه واقع شده است و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۸۰۰ متر که مساحت آن برابر با ۶۱ هکتار است (شهبازی، ۱۳۹۹: ۱۹). براساس سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵ جمعیت آن به ترتیب ۲۴۸۶ نفر (۵۵۸ خانوار) و ۲۸۰۲ بوده که براساس مطالعات میدانی صورت گرفته شده در سال ۱۳۹۹ این رقم بالغ بر ۳۴۵۲ جمعیت می رسد (شهبازی و موسوی، ۱۴۰۰: ۴۱).

شکل شماره ۱؛ موقعیت منطقه مورد مطالعه (منبع: www.google.com)

نقش کارآفرینی روستایی در توسعه اقتصادی محمودآباد

کارآفرینان با توانایی خود در تجزیه و تحلیل و شناسایی فرصت ها و هدایت منابع از بهره وری کم به بهره وری بیشتر برای خلق ثروت هستند. آنها از طریق استفاده کارآمد و مؤثر از منابع، به عنوان کاتالیزور توسعه اقتصادی و

عوامل دگرگونی و تغییرات اجتماعی عمل می‌کنند. جوزف شومپتر، اقتصاددان برجسته، در نظریه توسعه اقتصادی خود اظهار داشت: نرخ پیشرفت اقتصادی یک ملت به نرخ نوآوری آن بستگی دارد که این به نوبه خود به میزان افزایش استعداد کارآفرینی در جمعیت بستگی دارد. کارآفرینی از طرق زیر در توسعه اقتصادی یک کشور نقش اساسی دارد:

- تشکیل سرمایه: کارآفرینان روستایی با ارائه پیشنهادات تجاری سودآور، سرمایه گذاری را برای تضمین مشارکت خصوصی در فرآیند صنعتی شدن جذب می‌کنند. این کمک می‌کند تا پس انداز روستایی به سرمایه گذاری های مختلف برای سرمایه گذاری سودآور هدایت شود که بازدهی را فراهم می‌کند. مجدداً پس انداز؛ سرمایه گذاری می‌شود که تأثیر چند برابری بر روند تشکیل سرمایه دارد.
- ایجاد اشتغال: کارآفرینان جویای کار نیستند بلکه ایجاد کننده و ارائه دهنده شغل هستند. با فرآیند جهانی شدن مشاغل دولتی بسیار محدود شده است، بنابراین کارآفرینان روستایی تعداد زیادی شغل را به صورت مستقیم یا غیرمستقیم در اختیار کارگران یدی قرار می‌دهند.
- خوداتکایی ملی: کارآفرینان کنار فروشگاه های خوداتکایی ملی هستند. آنها به تولید جایگزین های بومی برای محصولات وارداتی کمک می‌کنند که وابستگی کشورهای خارجی را کاهش می‌دهد. همچنین امکان صادرات کالا و خدمات برای کسب درآمد ارزی برای کشور وجود دارد. بنابراین جایگزینی واردات و ارتقای صادرات تضمین کننده استقلال اقتصادی و خوداتکایی کشور است.
- تولید برنامه ریزی شده: کارآفرینان از آنجایی که همه ابزارهای تولید را متحد می‌کنند، عامل اقتصادی محسوب می‌شوند. همه عوامل تولید مانند زمین، نیروی کار، سرمایه و بنگاه در کنار هم قرار می‌گیرند تا به تولید مطلوب برسند. این امر به استفاده از تمامی عوامل تولید با قضاوت مناسب، پشت کار و آگاهی از تجارت جهانی کمک خواهد کرد. کمترین ترکیب عوامل ممکن است برای جلوگیری از اتلاف بی مورد منابع باشد.

- مزایای رقابتی: بخش عمده ای از مردم روستایی در کشاورزی کار می کنند، اما از آنجا که درآمد کمتری دارند و موقعیت اجتماعی کمتری دارند، برخی به عنوان نیروی کار غیر ماهر و نیمه ماهر حرکت می کنند.
- هزینه تولید: در مقایسه با بخش های دولتی، هزینه تولید برای کارآفرینان روستایی بسیار ارزان است. از آنجایی که عناصر تولیدی ارزان هستند، هزینه تولید نیز به همین ترتیب ارزان است. در نتیجه، مشاغل روستایی ممکن است محصولات و خدمات خود را با قیمت کمتری بفروشند.
- ایجاد اشتغال برای جوانان روستایی: مشاغل تنها منبع اشتغال جوانان روستایی هستند. اگر کارآفرینان روستایی در تلاش خود موفق شوند، هجوم پناهنده گان از مزارع به شهرها تا حد امکان متوقف خواهد شد.
- ارائه امکانات آموزشی: آموزش به کارآفرینان روستایی کمک می کند تا با تجهیز آنها به مهارت هایی که برای اداره آنها نیاز دارند، در کسب و کار خود پیشرفت کنند.
- ناهماهنگی دستمزدها در محدوده شهری و روستایی را کاهش می دهد.
- سطح زندگی جامعه روستایی را افزایش می یابد.
- به عنوان پادزهر برای مسائل بیکاری، بیکاری و فقر در مناطق روستایی کار کنید.

چالش های کارآفرینی روستایی در محمودآباد

- ❖ منابع انسانی: دسترسی به نیروی کار ماهر که حاضر به کار کردن در مناطق روستایی باشند، یکی از موانع کسب و کارهای روستایی می باشد. از آنجایی که فرار مغزها بسیار زیاد است، کمبود منابع واجد شرایط بسیار احساس می شود. این امر ثابت می کند که این یک مانع برای راه اندازی استارت آپ های فناوری و فناوری اطلاعات است.
- ❖ سطح پایین آموزش به علاوه سطح پایین دانش و مهارت های فنی چالش مهم دیگری در نواحی روستایی است.
- ❖ منابع مالی: عدم دسترسی به منابع مالی مشکل دیگری است که اکثر کارآفرینان روستایی در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران با آن روبرو هستند. اکثر کارآفرینان روستایی فاقد پشتوانه مالی و پس انداز کافی هستند، بنابراین برای راه اندازی و توسعه کسب و کارهای خود

نیاز به دریافت وام و حمایت های مالی از دولت و یا مؤسسات مالی مربوطه هستند (کریمی؛ ۱۳۹۳: ۱۰۹).

❖ زیرساخت ارتباطات و حمل و نقل: نبود زیرساخت حمل و نقل نظیر عدم دسترسی به بزرگراه، حمل و نقل کالاها و ارتباط با بازارهای بزرگ بیرونی از طرف دیگر، نامناسب بودن زیرساخت های حمل و نقل باعث افزایش هزینه می شود و افزایش هزینه هم مانع توسعه کارآفرینی می گردد.

❖ مشکلات اقتصادی و بازاریابی: کارآفرینان روستایی در محمودآباد با رقابت شدید کارآفرینان شهری روبرو هستند. آنها به دلیل هزینه بالای ورودی؛ هزینه تولید بالایی را متحمل می شوند. رقابت از سوی واحدهای بزرگ مقیاس نیز برای بقای کارآفرینان جدید مشکل ایجاد می کند، زیرا آنها منابع مالی محدودی دارند و از این رو نمی توانند برای تبلیغات یا تبلیغات فروش هزینه کنند. محصول آنها نام تجاری که تحت آن محصول خود را بفروشند را نداشته، بنابراین در بازاریابی با مشکل مواجه می شوند.

❖ چالش های تکنولوژیکی: ساختار یادگیری در کل بازار کار را پشت سر می گذارد، اما پس از ظهور کارآفرینی اینترنتی، حتی بیشتر از آن عقب می ماند. سوالی که کارآفرینان باید حل کنند این است که چه نوآوری ممکن است ایده آل باشد، در غیر این صورت چگونه از آن به سرعت و به طور موثر استفاده می کنید.

❖ روند دریافت اعتبارات از بانک ها به ترتیب شامل زمان طولانی فرآیند درخواست، بالابودن نرخ بهره و فقدان وثیقه و ضامن می باشند.

❖ تغییر الگوی غالب اقتصادی روستاها از کشاورزی و صنعت به سمت خدمات بوده و مهاجرت پذیری نقش مهمی در این تغییر فرآیند بازی می کند.

نتیجه گیری

برای روستایی به مانند محمودآباد، کارآفرینی روستایی یک عامل کلیدی در رشد اقتصادی است. کارآفرینی روستایی پاسخی برای رفع فقر روستایی و بیکاری در کشور است. بنابراین، باید بر برنامه های توسعه یکپارچه روستایی تاکید بیشتری شود. مشکل اینجاست که اکثر جوانان روستایی از کارآفرینی به عنوان گزینه شغلی آگاهی ندارند.

بنابراین، جوانان روستایی باید انگیزه داشته باشند تا کارآفرینی را به عنوان یک شغل، با آموزش و سیستم‌های حمایتی پایدار که همه کمک‌های لازم را ارائه می‌دهند، داشته باشند. باید بازار تنظیم شده کارآمدی وجود داشته باشد و دولت نیز در این زمینه دست یاری خود را دراز کند. درجه بندی و استانداردسازی باید ترویج شود و فعالیت‌های ترویجی باید افزایش یابد. سازمان‌های غیردولتی باید مورد حمایت کامل دولت قرار گیرند.

امروزه کارآفرینی به عنوان راهبردی اثربخش برای توسعه اقتصادی-اجتماعی کشورها شناخته شده است و توسعه آن می‌تواند نقش مهمی در اشتغال‌زایی پایدار، توسعه عدالت، کاهش فقر و حل مشکلات جامعه روستایی داشته باشد. کارآفرینی با بهبود وضعیت اشتغال، درآمد و بهره‌وری در جوامع روستایی، می‌تواند از مهاجرت بی‌رویه روستاییان جلوگیری کرده و حتی منجر به رشد پدیده مهاجرت معکوس شود. اما توسعه کارآفرینی به ویژه کارآفرینی روستایی در همه کشورها از جمله ایران با موانع و چالش‌های جدی مواجه می‌باشد، از طرف دیگر، کارآفرینی روستایی فرصت‌های بی‌بدیلی را نیز برای کارآفرینان فراهم می‌سازد. برای رفع چالش‌ها و بهره‌برداری مؤثر از فرصت‌های موجود، بایستی همه ارگان‌ها، سازمان‌ها، نهادهای دولتی و خصوصی به توسعه کارآفرینی روستایی توجه جدی نمایند. لذا پیشنهادات زیر را می‌تون برای جهت‌گیری برای تحقیقات آینده (اقدامات اصلاحی برای حل مشکلات پیش روی کارآفرینان روستایی محمودآباد) پیشنهاد داد:

- زمینه‌های توسعه کارآفرینی جوانان باید فراهم شود.
- انگیزه دهی و کمک به افزایش اعتماد به نفس روستاییان و تقویت استعداد محلی.
- آموزش، آگاهی و اطلاع‌رسانی با کمک از الگوهای کارآفرینان برتر و نقش مثبت آن‌ها.
- حمایت‌های دولت و نهادهای محلی و یاری‌رسان از طریق اعطای اعتبار و همراهی با روستاییان.
- دولت نسبت به فراهم‌سازی و بسترسازی زیرساخت‌های لازم جهت ایجاد کسب و کارهای کوچک اقدام نماید از جمله این موارد می‌توان به، دادن سوبسیدها و یارانه‌های تولید، اخذ وام‌های کم بهره و سایر موارد اشاره کرد.
- آموزش‌های فنی و حرفه‌ای توسط سازمان فنی و حرفه‌ای کشور و جهاد کشاورزی و با همکاری سایر نهادهای دخیل در روستا مثل شورای اسلامی روستا و دهیاری برای جوانان روستایی و در خصوص کسب و کارهای مختلف آموزش داده شود.

- تبلیغ و ترویج فرهنگ کارآفرینی در جامعه می تواند در حل موانع فرهنگی و اجتماعی بسیار مؤثر باشد. و رسانه های عمومی می توانند نقش مهمی در این زمینه ایفا نمایند.
- تدوین و تصویب قوانین حمایت از کسب و کارهای روستایی نیز می تواند به ارتقای این بخش کمک شایانی نماید.
- افزایش دانش روستاییان از طرح ها و ابتکارات دولتی با هدف ارتقای کارآفرینی روستایی حیاتی است.
- استفاده از رسانه های موثر (رادیو - تلویزیون - اینترنت و...) برای تشویق و ترویج کارآفرینی روستایی باید تشویق شود.

منابع

- آقایاری هیر؛ محسن. (۱۴۰۱)، جزوه کلاسی منتشر نشده درس تبیین نظریه های جغرافیای برنامه ریزی روستایی، دانشکده برنامه ریزی و علوم محیطی دانشگاه تبریز.
- ارمغان، سیمین. (۱۳۹۶)، چالش ها و چشم اندازهای نقش کارآفرینی در توسعه روستایی ایران (مورد مطالعه؛ روستاهای باغشهر)، فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۸(۱)، ۱۹۲ - ۱۷۳.
- پترین، تی. (۱۸۳۱)، کارآفرینی به منزله یک نیروی اقتصادی در توسعه روستایی، ترجمه حمیدرضا زرنگار، جهاد، ۶۸-۷۵.
- جمینی، داود؛ جمشیدی علیرضا. (۱۴۰۰)، مدل سازی عوامل مؤثر بر توسعه شاخص های کارآفرینی در مناطق روستایی ایران نمونه پژوهش: منطقه اورامانات، استان کرمانشاه؛ فصلنامه علمی برنامه ریزی فضایی، ۱۱(۳)، ۹۴-۷۳.
- خانی، فضیله، قدیری معصوم، مجتبی، ملکان، احمد. (۱۳۹۲)، تاثیر مولفه سرمایه اجتماعی بر ارتقای توسعه روستایی، مطالعه موردی: دهستان گودین، شهرستان کنگاور، جغرافیا (فصلنامه بین المللی انجمن جغرافیای ایران)، دوره جدید، ۱۱(۸۳)، ۱۳۳-۱۵۲.
- دادور خانی، فضیله. (۱۳۸۵)، توسعه روستایی و چالشهای اقتصادی زنان، پژوهشهای جغرافیایی، شماره ۵۲.

رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، سجاسی قیداری، حمدالله. (۱۳۸۹)، توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی، نشر سمت، چاپ ۱، تهران، ۱۹۶.

شهبازی، حسین رضا و صلاحی اصفهانی، گیتی. (۱۴۰۱)، ارزیابی عملکرد دهیاران بر روند مدیریت روستایی در قلمرو کوچ نشینان (مورد مطالعه: دهستان خراود شهرستان خدابنده)، دوفصلنامه (نشریه) علمی مطالعات برنامه ریزی قلمرو کوچ نشینان، ۲(۱)، ۸۳-۹۸.

شهبازی، حسین رضا و موسوی محمودآبادی، سیده بهاره. (۱۴۰۰)، جغرافیای محمودآباد خدابنده، قلم مهر.

شهبازی، حسین رضا. (۱۳۹۹)، جامعه شناسی روستایی با نگاهی بر محمودآباد، قلم مهر.

ملاشاهی، غلام عباس، تبریزی دخت فرد، الناز. (۱۳۹۳) اهمیت کارآفرینی و نقش آن در توسعه جوامع روستایی، فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۲(۴۴).

کریمی، سعید. (۱۳۹۳)، کارآفرینی روستایی: چالش ها و فرصت ها، نشریه کارآفرینی در کشاورزی، ۱(۳)، پاییز، ۱۱۸-۱۰۱.

محمدی یگانه، بهروز؛ عینالی جمشید؛ بیگدلی، اعظم. (۱۳۹۵)، نقش کارآفرینی در توسعه مناطق روستایی با تأکید بر گردشگری (مورد: دهستان حصار ولیعصر - شهرستان آوج)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، ۶(۱۲)، بهار، ۱۹۳-۲۰۳.

مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵)، نتایج سرشماری نفوس و مسکن ایران، تهران.

ناظم تقوی، علی؛ صفری، آرش. (۱۳۸۹)، توسعه روستایی و کارآفرینی روستایی (مالری، هند، چین، آمریکا)، دانشگاه جامع علمی کاربردی، جهاد دانشگاهی مشهد.

Sampath Kumar Lakshminarayana K (2022) Major Opportunities and Challenges of Rural Entrepreneurs in Chikkaballapur District. SPECIALUSIS UGDYMAS / SPECIAL EDUCATION. 1 (43).

Laukkanen, M. (2003), Exploring academic entrepreneurship: drivers and tensions of universitybased business, Journal of small Business and Enterprise Development, V.10, N.4.

Derek Gregory. Ron Johnston, Geraldine Pratt, Michael Watts, Sarah Whatmore, (2009), The Dictionary of Human Geography, Edition 5, Publisher, Wiley.

Petrin, T. (1994). Entrepreneurship as an economic force in rural development. 7
Faul Reu International Rural Development, 8-14 September, Herrsching, Germany.

Drucker, P.(1985). Innovation and entrepreneurship. NY: Harper, Collins
Publisher.

Fry, F.(1993). Entrepreneurship: A Planning Approach. Englewood Cliffs NJ:
Prentice–Hall.

